

İK V DEĞERLENDİRME NOTU

TÜRKİYE SEÇİMLERE İLERLİYOR:
7 HAZİRAN'A DOĞRU SİYASİ PARTİLERİN AB
POLİTİKASI

Gökhan KİLİT, İKV Uzmanı

Büşra ÇATIR, İKV Uzman Yardımcısı

İKTİSADİ KALKINMA VAKFI

TÜRKİYE SEÇİMLERE İLERLİYOR: 7 HAZİRAN'A DOĞRU SİYASİ PARTİLERİN AB POLİTİKASI

Türkiye’de genel seçimlere sayılı gün kaldı. Seçim öncesinde kıyasıya bir yarış içine giren siyasi partilerin, farklı alanlardaki görüş ve projelerini kapsamlı şekilde ortaya koyan seçim beyannameleri, Nisan ayı itibariyle açıklanmaya başladı.

Bilindiği üzere, siyasi partilerin seçimleri kazanmaları durumunda ekonomik büyümeden çevre politikalarına uzanan geniş bir yelpazede hayata geçirmeyi öngördükleri reformları ortaya koyan seçim beyannameleri, son yıllarda kamuoyu tarafından da dikkatle takip ediliyor. Her seçim döneminde tüm siyasi partilerin beyannamelerinde istisnasız tartışılan ve kamuoyunun gündeminde yer işgal eden konulardan başında ise, hiç şüphesiz dış politika öncelikleri ve AB üyeliğine ilişkin tutumları geliyor. Her ne kadar Türkiye'nin AB üyelik hedefi kamuoyunda ve siyasette hak ettiği ilgiyi göremese de, seçim beyannamelerinde bu konuya rastlamak mümkün.

Peki, önümüzdeki dört yıl için Türkiye'nin geleceğini belirlemeye aday parti veya partiler, Türk dış politikasında ne gibi öncelikleri benimsiyor? Söz konusu öncelikler arasında Türkiye'nin AB üyelik hedefi ne derece yer alıyor? Bu yazımızda bir önceki dönemde TBMM'de temsil edilen 4 siyasi partinin seçim beyannamelerine bu çerçeveden bakmaya çalışacağız.

AB Üyeliği, 4 Siyasi Partinin Dış Politika Gündeminde Geçmiş Yıllara Göre Daha Geride

Bir önceki yasama döneminde TBMM'de temsil edilen 4 siyasi parti AK Parti¹, CHP², MHP³ ve HDP'nin⁴ toplamı 900 sayfayı bulan seçim beyannamelerine bakıldığında, tüm beyannamelerde AB üyeliği referansının yapıldığı görülmekle birlikte, AB üyeliğine ilişkin somut hedefler konusunda karışık bir tablo ile karşılaşmak mümkün. Genel itibariyle geçen dönemde Meclis'te temsil edilen tüm siyasi partiler için Türkiye'nin AB ile ilişkilerde nihai hedefi, üyelik olarak belirtiliyor ve üyeliğe alternatif yaklaşımların kabul edilmeyeceği açıkça vurgulanıyor. Buna rağmen, önceki yıllara kıyasla, AB üyelik hedefinin siyasi partilerin öngördükleri programlarda daha az yer aldığını hemen göze çarpıyor.

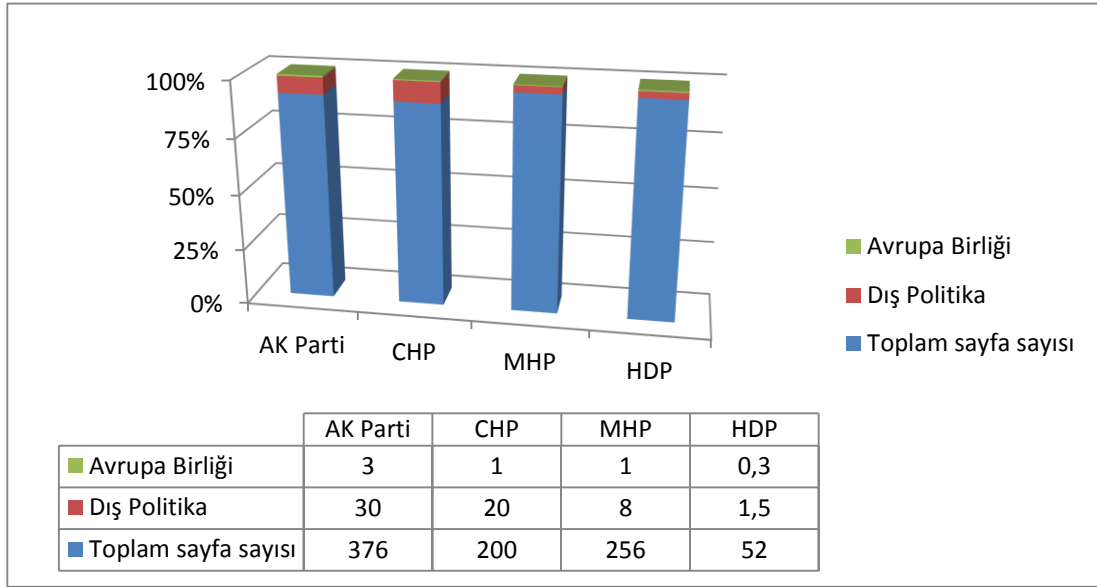
¹ Adalet ve Kalkınma Partisi, 2015, “7 Haziran 2015 Genel Seçimleri Seçim Beyannamesi – Yeni Türkiye Yolunda Daima Adalet Daima Kalkınma”.

² Cumhuriyet Halk Partisi, 2015, “Seçim Bildirgesi 2015 – Yaşanacak Bir Türkiye”.

³ Milliyetçi Hareket Partisi, 2015, “7 Haziran 2015 Seçim Beyannamesi – Toplumsal Onarım ve Huzurlu Gelecek”.

⁴ Halkların Demokratik Partisi, 2015, “2015 Seçim Bildirgesi – Büyük İnsanlık”.

Şekil 1: Partilerin Seçim Beyannamelerinde Dış Politika ve AB'ye Ayrılan Sayfa Sayısı

Tüm beyannamelerin “Dış Politika” başlığı altında yer alan AB ile ilişkiler, başlık altında sıralanan dış politika alanları sıralamasında farklı yerlerde ele alınıyor. AB ile ilişkiler, AK Parti ve CHP'nin gündemlerinde görece ön sıralarda yer alırken, MHP ve HDP'nin seçim beyannamelerinde daha arka sıralarda kalıyor. Bu kapsamda ele alındığında, 2002, 2007 ve bir dereceye kadar 2011 seçimlerinde öncelikli ve vazgeçilmez politika alanlarından biri olan AB üyelik sürecinin, 2015 seçimleri öncesinde partilerin dış politika gündeminde geride kaldığını söylemek mümkün. Öte yandan bu durum, Türk dış politikasında yapısal bir değişikliğe de işaret ediyor: AB üyeliğinin geniş bir çerçevede ele alınan dış politika alanlarından biri olması ise bunun en somut göstergesi.

AK Parti:

“AB Üyeliği Stratejik Bir Hedef; AB ile İlişkiler Diğer İlişkilerin Alternatifi Değil Tamamlayıcısı”

Mevcut Hükümetin 376 sayfalık seçim beyannamesinin 30 sayfalık bölümünün ayrıldığı dış politika, “Vizyoner ve Öncü Ülke” başlığı altında ele alınıyor. AK Parti'nin AB üyeliğine bakışı ise, az önce ifade edildiği üzere, AB üyeliğinin dış politikanın temel taşlarından biri olmaya devam ettiği; ancak, tek başına bir hedef olmadığı yönünde⁵. Bu kapsamda AK Parti seçim beyannamesinde, dış politikanın çok boyutluluğu vurgulanırken, Türkiye'nin AB üyeliği hedefinin stratejik bir hedef olduğunun altı çiziliyor. Ancak, AB ile ilişkilerin, diğer küresel dış politika hamlelerinin alternatifi olmadığı, aksine tamamlayıcısı olduğu vurgulanıyor.

⁵ Adalet ve Kalkınma Partisi, 2015, “7 Haziran 2015 Genel Seçimleri Seçim Beyannamesi – Yeni Türkiye Yolunda Daima Adalet Daima Kalkınma”, sf. 324.

AK Parti seçim beyannamesinde belirtilen diğer dış politika alanları da dikkate alındığında, AB üyeliği ve AB ile ilişkilerin çok boyutlu dış politika çerçevesinde ele alındığını söylemek mümkün. AK Parti'nin gelecek dönem için belirlediği, Ortadoğu'dan Latin Amerika ve Karayipler'e uzanan 15 dış politika önceliği arasında AB ile ilişkiler dördüncü sırada yer almakta. İlk üç sırayı Kıbrıs sorunu, Ortadoğu ve Balkanların aldığı beynamede, AB ile ilişkiler kapsamında AB kurumları ve üye ülkeler ile iyi ilişkilerin geliştirilmeye devam edileceği vurgulanıyor. AB ile ekonomik ilişkilerin ve AB üyeliğinin Türkiye'nin ekonomik dinamizmine yapacağı katkının öne çıktığı bölümde, kamuoyları ve karşılıklı iş dünyası arasında ilişkilerin geliştirilmesi ile yeni bir sürecin başlatılacağı sinyali veriliyor⁶.

Gelecek dönemde AB ile ilişkilerdeki en somut hedeflerden biri ise "vizelerin kaldırılması, Gümrük Birliği'nin güncellenmesi, mali işbirliğinin derinleştirilmesi gibi inisiyatiflerle Türkiye-AB ilişkilerinde pozitif gündemin güçlendirilmesi" olarak ortaya çıkıyor. AB katılım sürecinde siyasi nedenlerden kaynaklanan tıkanıklıkların aşılması ve katılım müzakerelerinde yeni fasılların açılması ile sürecin canlandırılması, AB üyeliğine ilişkin bir diğer somut hedef. Öte yandan, Türk vatandaşlarına yönelik zorunlu vize uygulaması kapsamında, 2013 yılında başlatılan Vize Serbestliği Diyalogu sürecinin tamamlanması, AB müktesebatına uyum çalışmalarının sürdürülmesi ve Türkiye'nin yeni AB İletişim Stratejisi'nin uygulanması da gelecek dönemde gerçekleştirilmesi öngörülen temel öncelikleri oluşturuyor.

Seçim beyannamesi üzerinden, AK Parti'nin AB ile ilişkiler ve Türkiye'nin AB üyeliğine ilişkin söylemine bakıldığında ise, AB üyeliğinin stratejik bir hedef olduğu ve Türkiye'nin diğer ilişkilerine bir alternatif değil tamamlayıcı olacağı vurgusu ön plana çıkmakta. Bunu Hükümetin AB üyeliğini hem bir amaç hem de bir araç olarak yorumladığı şeklinde okumak mümkün olduğu gibi, üyeliğin artık Türkiye'nin tek hedefi olmaktan çıktığı ve farklı birçoğundan biri hale geldiği şeklinde okumak da mümkün. Bu tezi güçlendiren bir diğer belirti ise, AB üyeliğinin Türkiye'nin ekonomik dinamizmine yapacağı katkının ön plana çıkartılması. Bu çerçeveden bakıldığında, Türkiye'nin AB üyelik hedefinin normatif bir zeminden ziyade daha fonksiyonel bir zeminde ele aldığı görülüyor.

CHP:

"Türkiye'nin AB'ye Adaylığını CHP Başlatmıştır, Bu Süreci Başarıyla Tamamlayacak Olan da Yine CHP'dir"

CHP'nin 202 sayfalık seçim beyannamesinde 21 sayfa yer ayrılan, "Yurttaş ve Değer Temelli Dış Politika" başlıklı dış politika bölümünde, başta AB olmak üzere hemen hemen tüm coğrafyalara ilişkin dış politika hedeflerine yer veriliyor. Dış politikada önceliğin yurttaşların güvenlik ve refahını artırmak olacağının belirtildiği CHP seçim

⁶ Adalet ve Kalkınma Partisi, 2015, "7 Haziran 2015 Genel Seçimleri Seçim Beyannamesi – Yeni Türkiye Yolunda Daima Adalet Daima Kalkınma", sf. 330.

beyannamesinde, dış politika hedefleri dört ana unsur altında açıklanıyor. Bu hedefler: yurttaşların güvenlik, huzur ve refahına öncelik veren, yurttaşı temel alan dış politika anlayışı; CHP'nin kuruluşundan ve sosyal demokrasiden gelen değerler; Türkiye'nin tarihi birikimini, coğrafi konumunu ve kültürel zenginliğini esas alan çoğulculuk düşüncesi ve dünya ile bütünleşmeyi artıracak bölgesel iş birlikleri ile ittifaklar ve ortaklıklar geliştirme olarak sıralanıyor. CHP, seçim beyannamesinde yurttaş merkezli, değerleri temel alan, çoğulcu ve dünyaya açık ve barışık bir dış politikayı hayata geçireceğinin sinyalini verirken, dış politikada Avrupa yöneliminin devam ettirileceğinin altı çiziliyor⁷.

CHP seçim beyannamesinde Ortadoğu, Orta Asya ve Uzakdoğu dâhil olmak üzere 19 alt başlık altında özetlenen dış politika bölümünün ilk başlığı olan, AB ile ilişkiler bölümünde ise, CHP'nin bu yöndeki hedeflerine vurgu yapılıyor. Beynamede tek sayfa ayrılan AB ile ilişkilerde CHP, 1963 yılında başlayan sürecin, Partinin iktidara gelmesi halinde üyelikle sonuçlanacağı ve Türkiye'nin AB'nin saygın bir üyesi olacağını altını çiziyor. Bununla birlikte, AB üyeliği gerçekleşene kadar, vize, tarım destekleri ve bölgesel kalkınma alanlarında gelişmeler için etkin müzakerelerin yürütüleceği belirtiliyor. KKTC halkının taleplerinin AB tarafından dikkate alınmasının gerekliliğine dikkat çekiliyor. AB ile ABD arasında yürütülen TTYO müzakerelerinde Türkiye'nin çıkarlarının korunması gerektiği de beynamede yer alan önemli noktalardan bir tanesi. CHP, TTYO vasıtasıyla Türkiye'nin daha saygın bir konum ve güç elde edeceğine; evrensel demokratik ilkeler çerçevesinde Türkiye'nin bölgede istikrarın yeniden tesisi yolunda önemli mesafe kat edeceğine işaret ediyor⁸.

CHP'nin seçim beyannamesinde AB'ye yapılan vurgunun dış politika dışında da görüldüğünü söylemekte fayda var. Bu kapsamda Kamu İhale Kanunu, kadınların işgücüne katılımı, çevre, enerji, gıda güvenliği, lisanlı sporcu sayıları ve iş güvenliği gibi konularda, AB standartlarının hedef alındığı görülüyor. Bu kapsamda, CHP'nin AB politikasını AB'nin temel değerleri ile standartlarına yaptığı atıfla ve Avrupa yöneliminin devam edeceği vurgusuyla normatif bir zemin üzerinde kurduğunu söylemek mümkün. Öte yandan CHP'nin seçim beyannamesinde, TTYO müzakerelerinde Türkiye'nin de yer almasının ülkenin çıkarına olduğunun belirtilmesi, AB üyeliğine bakışın sadece normatif temelde olmadığı; ekonomik kazanımlar ve ülke çıkarlarının da gözetildiği izlenimini veriyor.

⁷ Cumhuriyet Halk Partisi, 2015, "Seçim Bildirgesi 2015 – Yaşanacak Bir Türkiye", sf. 177.

⁸ Cumhuriyet Halk Partisi, 2015, "Seçim Bildirgesi 2015 – Yaşanacak Bir Türkiye", sf. 178.

MHP:

"AB, Türkiye için Kader ve Kimlik Meselesi Olarak Görülmemeli"

MHP'nin 256 sayfalık seçim beyannamesinde, kendisine 8 sayfa yer bulan dış politika bölümünde, başta Türk Dünyası ile ilişkiler olmak üzere Kıbrıs Sorunu, AB, ABD, Rusya ve yükselen güçler başlıkları altında hedeflere yer veriliyor. Türkiye'nin, kısa vadede huzur ve istikrarın teminatı "Bölgesel Lider Ülke" olmasını, uzun vadede ise uluslararası güvenliğe, barışa ve adalete katkıda bulunacak "Küresel Güç" konumuna gelmesini dış politika vizyonu olarak belirleyen MHP, Türkiye'nin jeostratejik konumunu dikkate alarak, küresel ölçekte siyasi, sosyal ve ekonomik politikaların oluşturulmasında söz sahibi olan, gelişmeleri ve sorunları gerçekçi, milli bir strateji çerçevesinde değerlendiren, Türkiye merkezli ve çok yönlü bir dış politika yürütmeyi hedeflediklerini beyan ediyor⁹.

Seçim beyannamesinin dış politika bölümünde arka sıralarda ve tek sayfa yer ayrılan AB ile ilişkiler konusunda ise AB üyeliğine yönelik hedefler sıralanıyor. AB'nin Türkiye için kader meselesi olarak görülmemesi, Kıbrıs sorunu ve AB'nin yanlış tutumu sebebiyle ilişkilerin olumlu gitmediğinin altı çiziliyor. Beynamede, bazı AB üye ülkeleri tarafından dile getirildiği vurgulanan ve Türkiye'nin üyeliği ile sonuçlanamayacak müzakere sürecinin kabul edilemez olduğu ifade edilirken, AB ile ilişkilerin Türkiye için bir "kimlik ve kader sorunu" olarak görülmediğinin altı çiziliyor¹⁰.

"Türkiye, ne pahasına olursa olsun AB'nin yörüngesinde sürüklenmeye mahkûm ve muhtaç değildir" şeklinde sert ve oldukça keskin ifadelerin yer aldığı beynamede, Türkiye'nin milli birliği ve bütünlüğü; terör ve bölücü faaliyetler; Kıbrıs, Yunanistan ve Ermenistan gibi temel dış politika alanlarındaki yaklaşımların Türkiye'nin çıkarlarının zarar görmemesi kaydıyla katılım müzakerelerinin sürdürülmesi ve tam üyelik dışındaki alternatif ve önerilerin asla kabul edilmemesi, MHP'nin AB politikasının esasını oluşturduğu belirtiliyor¹¹.

Gümrük Birliği'nin güncellenerek, Türkiye'yi ilgilendiren ticaret politika alanlarında ülkemizin de söz hakkına sahip olacağı yeni kurumsal mekanizmaların oluşturulması için gerekli girişimlerin yapılacağı da MHP'nin seçim beyannamesinde göze çarpan bir diğer konu. Üyelik müzakerelerinde KTTC halkının menfaatlerinin savunulmaya devam edileceği ve AB üyeliği için Kıbrıs sorunun ön koşul olarak ileri sürülmesine karşı çıkılacağı da MHP'nin AB politikasında öne çıkan bir diğer konu. Son olarak, AB hibe programları kapsamında uygulanan projelerden esnaf ve sanatkârın daha fazla ve

⁹ Milliyetçi Hareket Partisi, 2015, "7 Haziran 2015 Seçim Beyannamesi – Toplumsal Onarım ve Huzurlu Gelecek", sf. 239.

¹⁰ Milliyetçi Hareket Partisi, 2015, "7 Haziran 2015 Seçim Beyannamesi – Toplumsal Onarım ve Huzurlu Gelecek", sf. 246.

¹¹ Milliyetçi Hareket Partisi, 2015, "7 Haziran 2015 Seçim Beyannamesi – Toplumsal Onarım ve Huzurlu Gelecek", sf. 246.

verimli şekilde faydalanmaları ve projelerin sürdürülebilirliği sağlanmasının önemine vurgu yapıyor.

MHP'nin AB ile ilişkiler ve Türkiye'nin AB üyeliğine ilişkin söylemine bakıldığında ise, AB'nin demokrasi, hukukun üstünlüğü ve insan hakları gibi temel değerlerine atıftan ziyade, üyeliğin daha fazla milli çıkarlar ve ekonomik kazanımlar üzerinden yorumlandığını söylemek mümkün.

HDP:

“AB'nin İnsan Hakları ve Demokrasi Gibi Öne Çıkardığı Temel İlkeler Savunulmalı; AB ile Tam Üyelik Müzakereleri Devam Etmeli”

Dış politika, HDP'nin 52 sayfalık seçim beyannamesinin yaklaşık 1,5 sayfalık bölümünü oluşturuyor. Seçim beyannamelerinin toplam sayfaları içinde dış politikaya ayrılan sayfa sayısına bakıldığında, HDP dış politika ve AB'ye üyeliğine ilişkin en az vurguyu yapan siyasi parti olarak son sırada yer alıyor. “Tüm dünya halklarının kendi siyasi geleceklerini özgürce belirleyecekleri demokratik, eşitlikçi ve özgürlükçü bir yönetim anlayışı geliştirme” temelinde kurulan HDP'nin dış politika öncelikleri bölgesel olarak Ortadoğu'da yoğunlaşıyor.

Öncelikli olarak Suriye'deki iç savaşın sona ermesi için çabaların ve Filistin halkına desteğin devam edeceğinin belirtildiği beyannamede, HDP'nin AB politikası, “AB'nin insan haklarına riayet, yerel demokrasi, güçler ayrılığı, hukukun üstünlüğü gibi ön plana çıkardığı ilkelerin savunulması” ve “AB ile üyelik müzakerelerinin Türkiye'nin temel ilkeleri çerçevesinde ele alınması” olmak üzere iki cümle ile özetleniyor¹². Başka bir deyişle, AB'nin temel ilkelerinin ülke içinde savunulması ile HDP, AB'nin çıpa görevini ön plana çıkartırken, tam üyelik hedefi doğrultusunda hareket edileceğinin altını çiziyor. HDP'nin seçim beyannamesinde AB üyelik hedefine yönelik somut hedeflerdense bahsedilmiyor. Bu kapsamda HDP'nin öngördüğü AB politikası, Türkiye'nin AB üyeliğinin ekonomik kazanımlarına atıf yapmadan AB'nin ilkeleri temelinde normatif bir bakış açısıyla değerlendiriliyor.

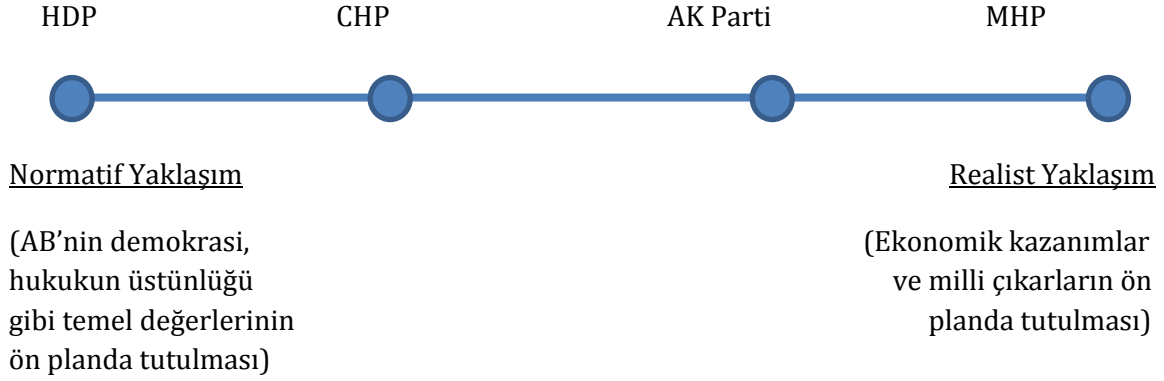
Siyasi Partilerin AB Üyeliği Hedefine İlişkin Söylemleri Arasındaki Farklılıklar

Bir önceki yasama döneminde TBMM'de temsil edilen dört siyasi partinin, AB ile ilişkileri ve AB üyeliği hedefi söylemlerini kurdukları temeller arasında da farklılıklar mevcut. Yukarıda da belirtildiği üzere, AK Parti AB üyeliğini stratejik bir hedef olarak belirlerken, hem AB'nin temel değerlerine yapılan vurgu hem de AB üyeliği ile Türkiye'nin bölgesel ve küresel olarak hak ettiği konuma kavuşacağını ön plana çıkartıyor. CHP'nin seçim beyannamesinde ise gerek AB standartlarına yapılan referans, gerekse Avrupa yöneliminin devam edeceğine ilişkin vurgu ile CHP'nin AB üyeliği

¹² Halkların Demokratik Partisi, 2015, “2015 Seçim Bildirgesi – Büyük İnsanlık”, sf. 14.

hedefine ilişkin söyleminin normatif bir temelde; ancak ekonomik çıkarları göz ardı etmeden kurulduğunu söylemek mümkün.

Şekil 2: Siyasi Partiler AB Politikalarını Hangi Temelde Belirliyor?

MHP'nin seçim beyannamesine bakıldığında AB ile ilişkiler ve AB üyeliği hedefine ilişkin söylemin AB'nin temel değerlerine vurgu yapılmadan milli çıkarlar üzerinden yapıldığı görülüyor. Bu durumda, AB'ye tam üyeliği desteklemekle birlikte diğer partilere göre daha sert bir tutuma sahip olan ve AB ile ilişkileri GKRY ve Yunanistan ile ilişkiler üzerinden değerlendiren MHP'nin AB politikasını daha realist bir yaklaşımda şekillendirdiğini söylemek mümkün. AB'nin insan hakları, yerel demokrasi, güçler ayrılığı, hukukun üstünlüğü gibi ilkelerinin temel alınmasını savunan HDP ise, AB üyeliğinin getireceği ekonomik kazanımlara veya uluslararası konuma herhangi bir atıfta bulunmuyor. Bu haliyle HDP'nin seçim beyannamesinde AB üyeliği hedefine ilişkin ifadeler, diğer partilere göre daha normatif bir temelde şekilleniyor.

7 Haziran Seçimlerinden Sonra Türkiye-AB İlişkilerinin Geleceği

7 Haziran seçimlerine sayılı günler kala, bir önceki yasama döneminde TBMM'de temsil edilen dört partinin toplamda 885 sayfa olan seçim beyannamelerinde, dış politikaya ayrılan bölümlerin toplam sayfa sayısı yalnızca 59,5. Başka bir deyişle, dış politika diğer politika alanlarıyla karşılaştırıldığında, siyasi partilerin seçim beyannamelerinde oldukça sınırlı şekilde ele alınıyor. Tüm partilerin beyannamelerinde "Dış Politika" başlığı altında ele alınan AB ile ilişkiler ve AB üyeliğine ilişkin hedefler ise, çok daha dar bir kapsamda inceleniyor. Hal böyle olunca, beyannamelerde AB üyeliği yolunda atılması öngörülen adımlar ve uygulanacak politikalara ilişkin somut hedefleri bulmak oldukça güçleşiyor. Siyasi partilerin AB politikaları ve AB üyelik öncelikleri, genel geçer ifadelerle dile getiriliyor. Yukarıda belirtildiği üzere, tüm partilerin beyannamelerinde AB'ye tam üyelik hedefi dile getirilirken, bu amaca nasıl ulaşılabileceği konusunda somut adım eksikliği göze çarpıyor.

Türkiye-AB ilişkilerinin 50 yılı aşan geçmişi ve özellikle son yıllarda müzakerelerde yaşanan durgunluk göz önüne alındığında, bu durumun şaşırtıcı olmadığını söylemek ise mümkün. Türkiye kamuoyunda son yıllarda düşüş gösteren AB üyelik beklentisi de dikkate alındığında, bu durumun partilerin seçim beyannamelerine yansıdığını söylemek mümkün. Öte yandan, siyasi iradenin kamuoyunun algısı üzerindeki etkisini de göz ardı etmemekte fayda var. Gelecek dört yılda, Türkiye'nin AB ile olan ilişkilerini ve AB üyeliği hedefi yolunda atacağı adımları belirlemesi beklenen yeni hükümetin, AB üyeliği için somut adımlar atması hiç şüphesiz kamuoyundaki AB üyeliğinin gerçekleşeceği yönündeki beklentiyi de hiç şüphesiz güçlendirecektir.

Öte yandan, 2000'li yılların sonunda Türkiye kamuoyunda AB üyeliğini destekleyenlerin oranındaki düşüşün son yıllarda tam tersi bir eğilim izlemesi ve AB üyeliğine olan desteğin artması tüm partilerin dikkate alması gereken çok önemli bir kamuoyu eğilimini yansıtıyor. Ekonomik refah beklentisi, Avrupa'da serbest dolaşım ve yerleşme umudu ya da daha fazla demokrasi ve özgürlük ihtiyacı gibi saiklerle Türkiye halkı AB hedefine güçlü bir şekilde destek veriyor. Bu destek tüm partilerin AB'ye yaklaşımlarını etkilemesi gereken kritik bir unsur olmanın yanında, 7 Haziran sonrasında kurulacak hükümetin de politikalarında dikkate alması gereken önemli bir veriyi oluşturuyor.